

ДИКА Є. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

ВІКТИМОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

За даними судової практики конфлікт є самою розповсюдженою передумовою насильницького злочину. Більшість випадків завдання тяжкої шкоди здоров'ю особи зумовлені конфліктною ситуацією між жертвою та потерпілим. Роль криміногенної ситуації в насильницькому злочині, перш за все, залежить від її змістовності та характеру її анти-соціального наповнення. Конфлікт не обов'язково може накопичувати себе роками, як показує судова практика, він може виникати за короткі проміжки часу, і необхідно приймати конкретне рішення в цій ситуації в даному перебігу обставин, які кожен раз мають свій неповторний характер впливу на особу злочинця або жертви. Також, злочинець не завжди може передбачити подальшу поведінку потенційної жертви злочину, що ситуативно модифікує ситуацію, змінюючи її першочергову наповненість. Саме ця віктимна поведінка жертви складає віктимологічну ситуацію, якщо особа володіє підвищеною віктимністю [1, с. 183].

У передзлочинній ситуації, в якій майбутній злочинець «зіштовхується» з майбутньою жертвою, створюється своєрідна система «злочинець – жертва», яка є підсистемою більшої системи «злочинець – ситуація» [2, с. 127]. У багатьох випадках потенційна жертва своєю поведінкою формує ситуацію, в якій підвищується ймовірність заподіяння їй шкоди. Такі ситуації можуть виникати в результаті:

- неправомірних, неетичних дій, що носять провокаційний характер;
- дій, що знижують критичне сприйняття навколишнього оточення (алкогольне або наркотичне сп'яніння);
- необережного поводження, що створює сприятливі умови для реалізації злочинних намірів заподіювача шкоди;
- підбурюють дій;
- правомірних вчинків, але викликають злочинну реакцію у потенційного заподіювача шкоди.

Відповідно до цього, існують і класифікації віктимологічних ситуацій. Віктимологічні ситуації в залежності від поведінки потерпілого дільються на:

- 1) ситуації поштовхового характеру, об'єктивно провокують, штовхають злочинця на вчинення злочину. У разі реалізації вони виступають у вигляді приводу до скоєння злочину. У цих ситуаціях поведінка

потерпілого полягає в нападі, образі, заподіянні образи, приниження, провокації, підбурюванні, прохання, загрозу і т. д.;

2) ситуації поштовхового характеру, в яких поведінка потерпілого позитивна, тобто не провокуюча, однак пов'язана зі зверненням на нього насильницьких дій злочинця (наприклад, дія працівника поліції, потерпілого під час затримання злочинця або захисту третьої особи);

3) ситуації, в яких поведінка потерпілого створює об'єктивну можливість вчинення злочину, хоча і не виступає як поштовх. До цих ситуацій слід віднести, наприклад, дії потерпілого, що створюють аварійну обстановку на дорозі; «всепрощення», що дозволяє злочинцеві продовжувати подальшу злочинну діяльність; некритичність, без якої було б неможливо шахрайство;

4) замкнуті ситуації, в яких дії потерпілого спрямовані на заподіяння шкоди самому собі без безпосереднього втручання іншої особи. Наприклад, заподіяння собі каліцтва з метою ухилення від військової служби, знищення свого майна з метою несплати податків і т. д.;

5) ситуації, в яких поведінка потерпілого абсолютно нейтральна з точки зору впливу на поведінку злочинця і заподіяння шкоди [2, с. 127-128].

Злочини, пов'язані з насильством, будь то розбійні напади або вбивства, іноді характеризуються як «іраціональні», «неконтрольовані», «експлозивні», «невмотивовані», а отже, не піддаються детальному віктимологічному аналізу [3, с. 315]. Але витоком кримінальної насильницької поведінки може бути саме віктимологія насильства [4, с. 54]. Вчинення кримінальних дій для когось може стати способом адаптації і засобом виживання у край важких (фізично, соціально або психологічно) умовах. Інший вчиняє насильницьку дію просто захищаючи честь або власну особистість. Третій варіант ґрунтується на поведінці потенційної жертви злочину. У будь-якому випадку, суб'єкт вибирає, як йому здається, найкращий з можливих способів дії в даній ситуації. Віктимології відомі випадки не тільки насильницької злочинності, але й злочинів пов'язаних з корпоративними відносинами та веденням підприємницької або господарської діяльності. Розповсюдження набувають такі терміни як «моббінг» [5, с. 67-68], коли мова йде про групові або начальницькі притиснення співробітника, критику та приниження. Або «буллінг» [5, 67-68], як агресивна поведінка, яка виражається в умисному переслідуванні, залякуванні та підриві репутації співробітника. Такі дії можуть вчинятися керівником, що робить його потенційною жертвою злочину, чи навіть групою осіб, що призводить до масового характеру потерпілих від злочинного посягання.

В будь-якому разі, кримінальна поведінка набуває свого формування й через подібну «необережну» або «навмисну» поведінку потенційної жертви насильницького злочину. На практиці відомі випадки, коли жертвами тяжких тілесних ушкоджень та вбивств ставали особи, які

занадто довірливо та легковажно відносилися до особи, з якою були знайомі лише декілька хвилин.

Список використаної літератури:

1. Ривман Д.В. Криминальная психология: учебник для вузов / Д.В. Ривман. — СПб.: Питер, 2002. — 304 с.
2. Малкина-Пых И.Г. Виктимология. Психология поведения жертвы / И.Г. Малкина-Пых. — М.: Эксмо, 2010. — 148 с.
3. Бартол К. Психология кримінального поведения / К. Бартол. — СПб.: Прайм-Еврознак, 2004. — 352 с.
4. Франк Л.В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии / Л.В. Франк. — Душанбе: Ирфон, 1977. — 240 с.
5. Бумаженко Н.И. Виктимология: учебно-методическое пособие / Н.И. Бумаженко. — Витебск: УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2010. — 115 с.

ГАРКУША Ю. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА, ВЧИНЕНЕ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

З розвитком науково-технічного процесу та еволюцією людства щороку з'являються нові, раніше не існуючі злочини та способи їх вчинення. Так, з появою та розвитком Інтернет простору, у зв'язку із постійним зростанням кількості користувачів, набирає обертів нова форма злочину у виді доведення до самогубства, що вчиняється за допомогою соціальних мереж. “Дівчинка розбилась, вистрибнувши з вікна”, “дитина стрибнула з даху, зробивши селфі”, “підліток покінчив життя самогубством повісившись біля шкільного подвір'я” — такі заголовки останнім часом усе частіше з'являються в інформаційних стрічках. 2017-й став роком, коли більшість таких трагедій стали пов'язувати з користуванням соціальних мереж. Суспільство охопила нова жажлива мода в Інтернеті: скоїти самогубство заради популярності. Раніше проблема обговорювалася здебільшого в російському медіа-просторі, і йшлося винятково про зростання кількості підліткових суїцидів на території Росії. Проте сьогодні сліди діяльності схожих діянь виявлено у Білорусі, Казахстані, Киргизстані, Узбекистані, Балтії та Болгарії. Однак, незважаючи на таку широку географію, їх активність порівняно з Україною має набагато менші масштаби [1].